

25. rész

Mottó:

„Amelyik nemzet a múltját nem ismeri, az a jelenét sem érti, s a jövőjét meg nem teremtheti!”

Öt perc történelem fiataloknak és minden érdeklődőnek

Magyar sors – magyar történelem

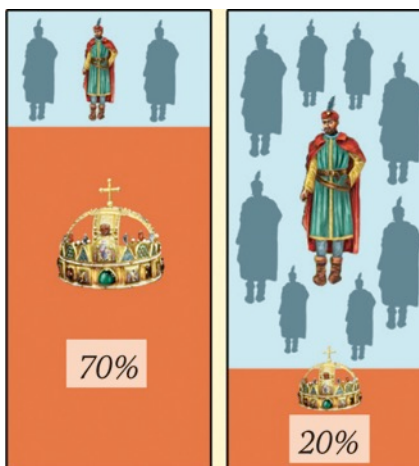
Európának szüksége van Magyarországra... amely soha nem hagyta magát legyőzni

Anjou Károly Róbert „kincses Magyarországa”

2. rész

Gazdasági intézkedések

Az Árpádok korában működő adórendszer a 14. század elején már csak részben működött. Ennek egyik, s egyben legfontosabb oka a királyi földbirtokok nagyságának jelentős csökkenése volt. A másik ok a kereskedelmi útvonalak bővülése, illetve a kereskedő partnerek változása. Továbbá az adó rendszerére, bár ez minden korszakban így volt, a királyi haderő szervezetének halaszthatatlan átalakítása is rányomta bélyegét.

Szent István arany soldiusa, melyen a Stephanus Rex körirat, illetve a király arcképe látható

A királyi, illetve a nemesi földbirtokok megosztása az Árpád-kor első évszázadában, illetve az Anjou-kor elején

A firenzei mintára vert aranyforint 23,5 karátos volt, amit először 1325-ben adtak ki. A tiszta aranyból előállított érme súlya 3.56 gramm volt. A kőrmöci aranyból készült pénz egész Európában népszerű fizető eszköz volt

A kincstár megtöltésére új módszereket kellett találni, amiket Károly Róbert sikeresen megoldott. A királyi földbirtokok hiánya miatt kiesett jövedelmet a felvidéki és erdélyi gazdag arany- és ezüsbányák pótolták. Ezek a bányák korábban is ismertek voltak. Tekintettel azonban arra, hogy a földesúrnak a saját birtokán feltárt bánya összes nemesfém tartalmát be kellett szolgáltatnia a királyi kincstárba, a birtokosok eltitkolták a lelőhelyeket. Károly Róbert úgy tette érdekeltté a birtokosokat, hogy a bánya jövedelmének egy részét átengedte nekik. Továbbá a bánya jövedelméből még maguk a bányászok is részesültek. Ez volt a *bányabér*. Az ércet, amelyből az aranyat és ezüstöt kinyerték, kizárólag a királyi beváltóhelyeken lehetett értékesíteni.

A 14. századi Magyar Királyság arany-, ezüst- és sóbányái Európa egyik legvirágzóbb országává tették hazánkat. A magyar nemesfembányák tették ki a korabeli Európa arany kitermelésének harmadát, ezüsbányászatának pedig a negyedét. A piros vonalak a főbb kereskedelmi útvonalakat ábrázolják

Károly Róbert a bevételeit azonban más forrásokból is képes volt növelni. A jó magyar forint sok külföldi kereskedőt vonzott Magyarországra, ami újabb jelentős bevételhez juttatta a királyi kincstárt. A határon minden kereskedőnek, akár behozta az áruját, akár vitt ki magyar terméket, *harmincadvámot* kellett fizetnie. Ez azt jelentette, hogy a kereskedő áruja értékének egyharmincad részét be kellett fizetnie a királyi kincstárba. (Példának okáért, ha a kereskedő egy mázsa sót vitt ki a szomszédos, vagy távolabbi országba, akkor 3.33 kg só árát kellett a vámon befizetnie.)

Budapest belvárosában a Harmincad utca neve, illetve a névtábla alatti dombormű Károly Róbert vámrendeletének a 19. századig nyúló érvényességét eleveníti meg

Jelentős bevételnek számított a *kapuadó* is, amit a jobbágyok fizettek a tulajdonukban levő házhelyük, illetve telkük után. Az 1336-ban bevezetett adónemet *portális adó* néven is emlegetjük. Ezt minden olyan telek után szedték, amelynek kapuján egy szénásszekér be tudott menni. (Az adó összege 18 dénár volt. A dénárt, mint váltópénznemet 1339-ben vezették be.)

Károly Róbert pénzeinek nagy száma az egyik bizonyíték arra, hogy a gazdasági reform egyben pénzreformot is jelentett. Az aranyforint jelentős értéket képviselt, ezért szükség volt váltópénzekre, amit aztán egységesíteni kellett. A szabványosítás értékállóvá tette a 14. század első felében kibocsátott pénzeket, s többek között ennek köszönhető, hogy az aranyforint évszázadok elteltével is forgalomban maradhatott

Az eddig ismertett gazdasági intézkedések mellett Károly Róbert, ha a szükség úgy hozta, időnként *rendkívüli adót* is kivetett. A kincstár bevételeinek növelése érdekében a király attól sem rettent vissza, hogy *bérbe adja saját földjeit*. Erre és hasonló lépésekre egy ország vezetője akkor hajlandó – mind a múltban, mind a jelenben –, ha tudja, hogy a gazdasági mutatók emelkedő állapotban vannak, illetve, ha az több lábon áll. Ezt az Anjou király jól tudta, ezért szánta el magát bátor lépésekre.

Károly Róbert hadseregreformja

Hagyományosan az Anjou királynak tulajdonítják a *banderiális hadszervezet* kialakítását. Azt azonban tudni kell, hogy ennek elemei már az Árpád-korban is adottak voltak. A „banderiális” azaz „zászlós” hadsereget csak a tehetős főurak, egyházi vezetők tudtak kiállítani, akik aztán saját címeres családi zászlójuk alatt vezethették csatába katonáikat. Egy főúri zászlóalj 50 nehézpáncélosból állt. Egy-egy nehézpáncélos mellett általában kilenc kiegészítőre volt szükség, ebből eredően összesen 500 emberből állt egy bandérium.

A Héder család címere, a Rátót nemzetség címere és a Hont-Pázmány család címere

A 14. században I. Károly nem a banderiális, hanem a *honor-rendszert* alakította ki. Ez azt jelentette, hogy a bandérium kiállításának alapját a honorhoz (tiszttség, méltóság, szolgálati birtok megléte) való kötődés adta. A honor birtokos rendelkezett a honorhoz tartozó minden olyan jövedelemmel, ami egyébként a királyt illette volna. Ennek fejében viszont szükség esetén – a király hívó szavára – a birtokosnak az összes hadra fogható népével hadba kellett vonulnia. (Aki nem vonult be az adott időre és az adott helyre, szigorú büntetésre számíthatott.)

Az Anjou királyi zászló. I. Károly ábrázolása a Thuróczy krónikában

Károly Róbert a kiskirályok elleni küzdelmeken túl még vezetett néhány hadjáratot, melyek közül a havasalföldi felvonulást maga vezette. Ekkor került sor a Basarab havasalföldi fejedelem ellen vívott posadai csatára, amelyre a déli Kárpátokban, Töröcsvár közelében került sor. Az 1330 őszen, négy napon keresztül zajló véres összecsapás Károly király vereségével végződött. A csata lefolyását részletesen leírja Kálti Márk a Nagy Lajos király által megrendelt Képes krónikában. A csatát ábrázoló miniatűrök a krónika legutolsó képei, melyből azonban három is készült. Az eseményt megörökítő szöveg pedig a kódex legutolsó mondata. Olyannyira utolsó, hogy a mondat egy helyen megszakad, amit aztán a krónikás már soha nem fejezett be.

Károly Róbert a képen fehér lovon menekül a csata helyszínéről. A vlach és tatár sereg törbe csalta a visszavonuló magyarokat, amikor egy szűk völgykatlanba vezették a mintegy harmincezer fős sereget. A támadók a leomló sziklával, kőzáporral, dárdák ezreivel végeztek nagy mészárlást. A király csak egyik hű vitéze önfeláldozásának köszönhetően tudott elmenekülni

Molnár József: Dezső vitéz önfeláldozása Károly Róbertért, (1855) Magyar Nemzeti Galéria. (A romantikus festmény azt a jelenetet ábrázolja, amikor Héderváry Dezső nemesúr páncélt cserél a királlyal, aki így kerülte el a biztos halált. Dezső vitézt Basarab emberei kíméletlenül meggyilkolták, s abban a hitben voltak, hogy a magyar királyt ölték meg)

Károly Róbert külpolitikája

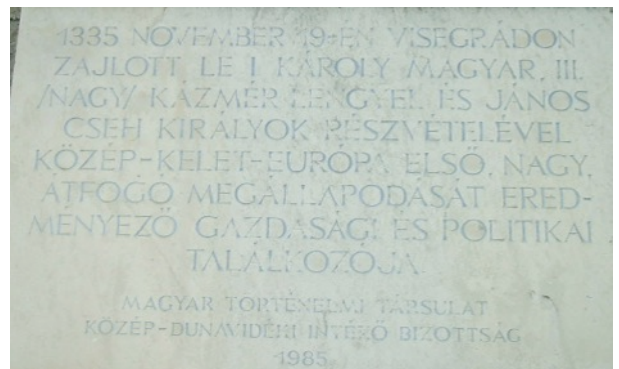
A magyar király külpolitikája folytatta az Árpádok több évszázados törekvéseit. Egyrészt az ország határainak védelmét, s a déli területek visszavételét, illetve újabbak meghódítását. Mint láthattuk, a havasalföldi hadjárat kudarcra végződött, továbbá Dalmáciát és Szlavóniát sem tudta Károly visszafoglalni. A Bosznia és Szerbia ellen indított katonai akciók viszont eredményesek voltak.

*Károly Róbert fejének rekonstrukciója (Skultéty Gyula alkotása. Szent István király Múzeum, Székesfehérvár)
Károly Róbert kettőspecsétjének rajzolata*

Károly Róbert legsikeresebb diplomáciai kezdeményezése a *visegrádi királytalálkozó* megszervezése volt. A magyar király déli politikája inkább a harctereken mutatkozott meg, nyugat felé Ausztriával nem lehetett megegyezni, de a lengyelekkel és a csehekkel jó viszonyt tudott kialakítani. 1335 őszén Visegrádra érkezett III. (Nagy) Kázmér lengyel, Luxemburgi János cseh király, továbbá Német Lovagrend képviselője.

A találkozóról általánosságban elmondható, hogy ott minden fél számára előnyös szerződések születtek. A köztudatban az él, hogy elsősorban a gazdasági élet, illetve a kereskedelem dolgaival foglalkoztak a találkozó résztvevő uralkodók. A megállapodások azonban sokkal árnyaltabbak voltak. A gazdasági eredmények mellett katonai, trónutódlási, továbbá az ellenségeskedő felek között békekötésről szóló két- és háromoldalú szerződések is napvilágot láttak.

A Salamon torony Visegrádon. A torony melletti kapu bejárata fölött helyezték el azt a táblát, amely a nevezetes királytalálkozóra emlékeztet

A vendégfogadás részleteiről számoljon be a Thuróczy krónika:

„Az Úr 1335. évében, Szent Márton ünnepe körül János cseh király és fia, Károly, meg a lengyelek királya Magyarországra, Visegrád várába jött Károly királyhoz, hogy ott örök békeegyezséget kössenek. Ez meg is történt. A cseh király ebédjére a magyar király bőkezűségéből mindennap kétezer ötszáz kenyeret adtak és a királyi étekből is bőségesen; a lovagnak pedig egy-egy napra huszonöt mérő abrakot. A lengyel király ebédjére pedig ezerötszáz kenyeret és élelmiszert bőségesen; borból száznolcvan hordót mértek ki. Magyarország királya különböző drága ékszerekkel is megajándékozta a cseh királyát, úgymint ötven ezüstkorsóval, két tegezzel, két övvel, egy csodálatos saktáblával, két felbecsülhetetlen értékű nyereggel, egy szíjas törrel, amely kétszáz ezüstmárkát ért, meg egy csodálatos munkával kidolgozott gyöngykagylóval. Mivel Lengyelország királya adófizetője volt a cseh királynak, s mivel Károly, Magyarország királya feleségül vette a lengyel király nővérét; Magyarország királya, Károly, ötszáz márka legfinomabb aranyat adott neki, hogy megváltsa őt a cseh királynak fizetendő adózástól. Elhatározták itt azt is, hogy ha e királyok

közül bármelyiket, vagy országukat valami ellenség támadná meg, a többiek kötelesek segítségére sietni. És ezt egymás között nagy eskükötéssel is megerősítették.” (Rácz György fordítása)

Az 1335. évi visegrádi királytalálkozót a Fellegvár múzeumában látható viaszfigurák elevenítik meg

(Ki ne ismerne rá a középkori szöveget olvasva a Visegrádi Négyek /V4-ek/ 1991. február 15-én alapított és napjainkban is érvényes, jól működő közép-európai országok szerződésének eredetére?)

Luxemburgi János cseh király ábrázolása. A Német Lovagrend katonái harci öltözetben. Nagy Kázmér lengyel király síremléke (wikipédia)

A királytalálkozó jelentősége akkor érthető igazán, ha nem csak a következményeit, hanem az előzményeit is megvizsgáljuk. Károly Róbert és a lengyel király szövetsége 1320-ig nyúlik vissza, amikor a királyi hercegnőt, Piast Erzsébetet Károly feleségül vette. A lengyelek számára a magyar támogatás életbevágóan fontos volt, hiszen kétfrontos harcot vívtak a csehekkel és a Német Lovagrenddel. 1327-ben I. Károly és Luxemburgi János a nagyszombati találkozón fontos gazdasági egyezményt kötöttek, aminek keretében például közös valutarendszert hoztak létre. Jánosnak érdekében állt a béke megkötése katonai szempontból is, mert ellentétben állt az osztrák hercegekkel (Habsburgokkal) és a német-római császárral.

Az 1335. évi visegrádi királytalálkozó számos mozzanatát, így például az ünnepséget is hűségesen bemutatják a visegrádi várban felállított viaszfigurák

Az előzményekhez tartozik az is, amikor a csehek és a lengyelek 1335 nyarán Trencsénben megállapodtak a harcok beszüntetéséről, illetve új szövetségek születtek. Ezeket követően került sor a visegrádi találkozóra, ahol például a cseh János király lemondott a lengyel trónigényéről Károly Róbert javára. Viszont a csehek és a magyarok szövetségre léptek II. Albert osztrák herceg ellen. Nagy Kázmérnak le kellett mondania Sziléziáról, továbbá beletörődött abba, hogy a Német Lovagrend megtarthatta Pomerániát.

(Pomerániát északról a Balti-tenger, délen a Warta, keleten a Visztula folyók, nyugaton Reknitz határolta. Pomeránia egész történelmét a németekkel zajló területi vita határozta meg.)

*Az 1335. évi visegrádi királytalálkozó viaszfigurái a visegrádi várban.
Fellelhetők az udvari zenészek és a portékáikat kínáló kereskedők*

A királytalálkozóval kapcsolatban a közvetlen következmények megemlézése is fontos. A cseh király elfoglalta Ausztria északi területeit, Károly király pedig visszafoglalta a Muraközt, a nyugati területekről pedig kiűzte a Kőszegi családot. Az Anjouk trónigénye a lengyel trónra – bár összefüggött a visegrádi találkozóval – valójában csak 1339-ben lépett életbe. Ennek fejében viszont a magyar királynak segítenie kellett sógorát a Német Lovagrend ellen.

A visegrádi vár falai ma

Megemlítendő az a gazdaságpolitikai együttműködés, amelynek értelmében új kereskedelmi útvonalat jelöltek ki a Buda-Brünn, illetve Esztergom, Nagyszombat, Holics vonalon, kikerülve ezzel Bécs város árumegállító jogát. Buda és Brünn viszont teljes árumegállító jogot kapott, Kassa pedig a keleti országrészek kereskedelmi központja lett.

A brünni katedrális a középkori magyar kereskedőknek nyugat felé, a kassai dóm tornya pedig kelet felé mutatott irányt

(Folytatjuk)

Bánhegyi Ferenc